

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

**на дисертаційну роботу Люби Оксани Ігорівни на тему
«ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА»,
подану на здобуття ступеня доктор філософії
за спеціальністю 071 – облік і оподаткування**

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. В сучасних умовах глобалізації економіки та постійно зростаючої на світових ринках конкуренції управління зовнішньоекономічною діяльністю є надзвичайно важливим аспектом розвитку як кожного окремо взятого підприємства, так і стратегічно важливим для кожної держави, оскільки впливає на її соціально-економічний розвиток. При побудові ефективних стратегій та інструментів управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств надзвичайно важливо враховувати всі аспекти нормативно-правового забезпечення, яке, незважаючи на достатньо високий рівень лібералізації в останні роки, все ще є досить обмежуючим.

Бухгалтерський облік є надзвичайно важливою інформаційною системою, що, за умови його організації на високому професійному рівні, надає повну та оперативну інформацію про експортні та імпорتنі операції, які є основною частиною більшості підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. При цьому важливо не лише дотримуватись норм Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а й забезпечувати додаткову деталізацію інформації на рівні управлінського обліку. Дані як фінансового, так і управлінського обліку є основою для аналізу імпорتنих та експортних операцій, що є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Такий комплексний підхід дослідження забезпечує розуміння сучасних тенденцій управління зовнішньоекономічною діяльністю та надає практичні рекомендації для підприємств, що працюють у цьому сегменті ринку.

Загальна мета управління зовнішньоекономічною діяльністю полягає в

формуванні підприємства, здатного бути конкурентоспроможним на світовому ринку, досягати стратегічних цілей і успішно адаптуватись до змін у бізнес-середовищі, що постійно змінюється. Це зумовило актуальність та практичне значення дисертаційної роботи Люби Оксани Ігорівни на тему: «Обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства».

Слід відмітити, що дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету при реалізації: держбюджетного прикладного дослідження «Домінанти управлінського обліку в умовах діджиталізації для забезпечення економічної безпеки України у воєнний і післявоєнний періоди» (номер державної реєстрації 0123U101580), у межах якого удосконалено теоретичні та методичні положення обліку зовнішньоекономічної діяльності у воєнний та післявоєнний періоди розвитку економіки України; науково-дослідної роботи кафедри обліку і оподаткування підприємницької діяльності «Стан та перспективи розвитку системи бухгалтерського обліку та оподаткування в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0117U000147) у підготовці розділу «Організація і методика обліку та контролю за витратами неопераційної діяльності»; науково-дослідної роботи кафедри обліку і оподаткування «Розвиток системи бухгалтерського та управлінського обліку в умовах соціально-економічних викликів» (номер державної реєстрації 0122U000927) у підготовці розділу «Бухгалтерський та управлінський облік витрат операційної й неопераційної діяльності як інформаційного джерела для управління підприємством».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Структура дисертації є логічною, кожен із її розділів супроводжуються відповідними висновками. Розв'язання поставлених завдань базується на результатах аналізу широкого кола джерел, які репрезентують західну і вітчизняну наукову думку та оприлюднені в наукових публікаціях здобувачки.

Оцінюючи дисертаційне дослідження Люби О.І., насамперед слід відзначити використання як загальнонаукових (діалектичний, історичний, теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, аналогії, абстрагування, причинно-наслідкового зв'язку, абстрактно-

логічний), так і спеціальних (групування, порівняння, економіко-математичного моделювання, графічний) методів дослідження, що дозволило обґрунтувати як теоретичні, так і практичні результати дослідження зовнішньоекономічної діяльності як об'єкта бухгалтерського обліку та аналізу, а також для дослідження організаційно-технологічних особливостей хімічної промисловості та визначення їх впливу на облік та аналіз.

У дисертації здійснено вдалу спробу дослідити інформаційні потреби внутрішніх та зовнішніх користувачів облікової інформації в частині зовнішньоекономічної діяльності та запропоновано структуру та змістове наповнення електронних звітів, які поєднують як фінансові, так і нефінансові показники з можливістю їх адаптації до інформаційних потреб конкретних користувачів через механізми трансформації таксономії звітів, зміни мови та валюти, використання графічних елементів та аналітичних таблиць відображення облікової інформації про імпортні та експортні операції тощо, що підвищує рівень порівняння інформації різних суб'єктів господарювання, а також підвищує рівень аналітичності інформації.

Дисертаційна робота Люби О.І. є актуальним дослідженням, проведеним на високому науковому рівні, яке надає нові шляхи для розкриття обліково-аналітичної інформації щодо зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Наведені пропозиції викликають інтерес як у фахівців з обліку так аналізу, так і у менеджерів різного рівня. Матеріали роботи також можуть бути використані в подальших дослідженнях проблем обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

Структура та основні наукові результати дисертації. Слід відмітити структуру роботи, послідовність та аргументованість положень дисертації. В дисертації досліджено та систематизовано теоретичні підходи, понятійно-категоріальний апарат і методологічний інструментарій, якими оперує автор, і які пояснюють особливості обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

У першому розділі (с. 26-84) на основі комплексного аналізу наукової літератури та статистичної інформації досліджено теоретичні основи формування обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю, зокрема, поняття та еволюцію зовнішньоекономічної діяльності та її роль в соціально-економічному

розвитку держави, нормативно-правове забезпечення обліку зовнішньоекономічної діяльності, а також організаційно-технологічні особливості підприємств хімічної промисловості та їх вплив на методика і організацію обліку зовнішньоекономічної діяльності. теоретичних аспектів розвитку інтелектуального потенціалу.

У другому розділі (с. 85-156) аналізується поточна ситуація організації та методики бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності, виявляються найбільш проблемні аспекти в частині як імпорتنих, так і експортних операцій, та наводяться шляхи удосконалення. Узагальнюючим результатом є наведення домінант інтегрованої звітності для збільшення рівня аналітичності інформації про зовнішньоекономічну діяльність підприємств.

Третій розділ (с. 157-206) присвячено удосконаленню аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства в частині експортних та імпорتنих операцій з врахуванням пандемічних та військових загроз.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту становить 195 сторінок, включаючи 24 таблиці та 21 рисунок. Робота містить 10 додатків на 15 сторінках. Список використаних джерел налічує 225 найменувань і розміщений на 27 сторінках. За змістом, структурою та оформленням дисертація повністю відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дало змогу виокремити елементи наукової новизни у сформульованих автором положеннях дисертаційної роботи, серед яких найбільший науковий інтерес становлять наступні.

Розроблено структуру та запропоновано змістове наповнення електронних інтегрованих звітних документів в єдиному електронному форматі у частині комплексного відображення фінансових та нефінансових показників щодо зовнішньоекономічної діяльності підприємств з можливістю їх адаптації до інформаційних потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів через механізми трансформації таксономії звітів, зміни мови та валюти, використання графічних елементів та аналітичних таблиць відображення

облікової інформації про імпорتنі та експортні операції, що значно розширює можливості для аналізу зовнішньоекономічної діяльності, визначення основних ризиків та стратегічного планування подальшої діяльності як для внутрішніх, так і для зовнішніх стейкхолдерів з прямим та непрямим фінансовим інтересом.

Удосконалено методику відображення курсових різниць на рахунках бухгалтерського обліку окремо для фінансової діяльності у складі фінансових доходів (73 «Інші фінансові доходи») чи фінансових втрат (95 «Фінансові втрати»), інвестиційної діяльності – інших доходів (744 «Дохід від неопераційної курсової різниці») чи інших втрат (974 «Втрати від неопераційних курсових різниць») та відповідним списанням на рахунки фінансових результатів 792 «Результат фінансових операцій» та 793 «Результат іншої діяльності». Реалізація даної пропозиції підвищить інформативність показників фінансової звітності, зокрема, Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).

Набула подальшого розвитку методика аналізу імпорتنих операцій, що включає проведення комплексу аналітичних робіт (структурний і динамічний аналіз імпорту з врахуванням пандемічних та військових загроз), аналіз альтернатив – аналітичне дослідження імпорتنих пропозицій (країн постачання, потенційних постачальників, бізнес-середовища країн експортерів, логістичних маршрутів, сумарної вартості володіння сировиною тощо). Окрім того, проведено системне позиціонування аналізу експортно-імпорتنих операцій, зокрема, в частині моделювання стратегічного розвитку щодо імпорту та експорту хімічної продукції за допомогою SWOT-аналізу та SPACE-аналізу; чинникового аналізу з використанням методу ланцюгових підстановок у складі послідовних аналітичних дій. Реалізація пропозицій автора сприятиме формуванню стратегію оптимізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств на найближчу перспективу

Практична цінність результатів дослідження. Положення та висновки дисертаційної роботи спрямовані на підвищення ефективності обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємствах хімічної промисловості. Основні теоретичні положення та практичні рекомендації впроваджено:

- у практичну діяльність підприємств хімічної промисловості ТОВ

«Трейдінг Україна» (довідка № 030323 від 03.03.2023 р.) та ПП «Хімсервіс» (довідка № 1101/23 від 11.01.2023 р.);

- в державні інституції, органи виконавчої влади: «Тернопільську митницю Державної митної служби України» (довідка № 7.25-08-1/7.25-17/14/6334 від 13.11.2023 р.) та «Управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради» (довідка № 71.1/2 від 04.07.2023 р.);

- у навчальний процес Західноукраїнського національного університету при підготовці навчальних матеріалів з курсів «Фінансовий облік», «Економічний аналіз», «Облік і оподаткування в зарубіжних країнах», «Облік і оподаткування господарських процесів підприємства» (довідка № 126-28/926 від 08.04.2024 р.).

Аналіз публікацій автора за темою дисертаційного дослідження.

Основні положення та результати дисертаційної роботи опубліковано у 8 наукових працях, зокрема, 3 статті у фахових виданнях України, 1 стаття у виданні, що індексується в міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science; 4 публікації – матеріали наукових конференцій. Опубліковані автором наукові праці достатньо повно відображають результати проведених наукових досліджень. Дисертаційне дослідження виконане автором самостійно.

Дискусійні положення та зауваження до роботи. Незважаючи на ряд наукових здобутків автора, обґрунтованих в дослідженні, слід відмітити низку дискусійних положень, що потребують подальшого обговорення. До них, зокрема, слід віднести такі.

1. Автором виділено як новизну “вперше” розробку структури та змістове наповнення електронних інтегрованих звітних документів, які поєднують управлінську, фінансову та статистичну звітність в єдиному електронному форматі тощо, що висвітлено в параграфі 2.3 дисертації та на рис. 2.7. Проте слід зазначити про дещо дискусійний підхід, зокрема: інтегрована звітність є відкритою формою звітності, тому не може містити інформацію з управлінського обліку та звітності, яка призначена суто для внутрішнього використання. Тому варто уточнити рівні деталізації та відкритості інформації, що має бути представлена в даному звіті.

2. В параграфі 1.2 дисертації автором удосконалено положення Митного кодексу України у частині заміни терміну «давальницька сировина» на

«сировина для переробки на митній території України». Проте, таким чином виключаються операції з переробки сировини резидентів поза межами митної території України. Тому варто було б уточнити дану пропозицію.

3. Параграф 1.2 має назву «Нормативно-правове забезпечення обліку зовнішньоекономічної діяльності», проте в ньому не згадується про НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», а також не розглянуто норми Податкового кодексу України, які визначають оподаткування експортно-імпортних операцій. Тому, на мою думку, автору слід більш ретельно формувати назви різних частин дослідження.

4. Рис. 2.5 «Відображення в обліку передоплати за відвантажену продукцію» наведено інформацію про відображення в обліку негативної та позитивної курсової різниці. Проте, відповідно НП(С)БО 21 курсові різниці при передоплаті не виникають, оскільки розрахунки за авансами є немонетарною статтею. Окрім того, в параграфі 2.2 наведена слухна пропозиція щодо відокремлення в обліку курсових різниць в фінансовій та інвестиційній діяльності, проте не наведено випадків виникнення таких курсових різниць в процесі здійснення експортно-імпортової діяльності. Такого роду рекомендації виглядають більш наочно, коли наводиться приклад з конкретними числовими даними.

5. В параграфах 3.2 та 3.3 автор наводить досить детальну методику аналізу як імпортних, так і експортних операцій. Проте, дослідження виглядало б більш комплексним, якби автор пов'язала показники, що використовуються при аналізі, з показниками інтегрованої звітності, запропонованою з параграфу 2.3.

Наведені дискусійні положення не впливають на високу оцінку дисертаційного дослідження Люби Оксани Ігорівни, не знижують його наукової та практичної цінності. Висловлені побажання спрямовані на привернення уваги до можливості подальшого дослідження окремих аспектів наукової проблеми.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування. Це обумовлене великою кількістю проаналізованих здобувачем джерел, апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях, а також використанням сучасних методів дослідження.

Загальний висновок

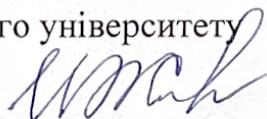
Тема дисертації є актуальною, її структура є добре продуманою, а матеріал викладено логічно та послідовно. Отримані в роботі наукові результати в сукупності розв'язують важливі наукову проблему. Дисертація написана українською мовою та оформлена відповідно до діючих положень, норм і правил, встановлених Міністерством освіти і науки України.

Дисертаційна робота на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства» повністю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанові Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Автор дисертаційної роботи Люба Оксана Ігорівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» (галузь знань 07 «Управління та адміністрування»).

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри інформаційних
систем в управлінні та обліку Державного університету
«Житомирська політехніка»

Ірина ЖИГЛЕЙ

Підпис проф. Ірини ЖИГЛЕЙ засвідчую

Учений секретар
Державного університету
«Житомирська політехніка»,
доктор філософії

Катерина ВОЙЦЬКА